

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN ÖĞRETİM ARAÇ-GEREÇ VE MATERYALLERİNİ KULLANMA DÜZEYLERİ

THE APPLICATION LEVELS OF INSTRUCTIONAL TOOLS AND MATERIALS BY SOCIAL STUDIES TEACHERS

Tekin ÇELİKKAYA*

Özet: Öğretimde araç-gereçlerin kullanılması, öğretmenlerin dersleri etkili bir şekilde yürütebilmesini sağladığı gibi öğretmenlerin işini de kolaylaştırmaktadır. İyi bir eğitici konuyu işlerken farklı materyaller ve kaynaklar kullanarak öğrencilerin geneline hitap edebilmelidir. Bu araştırmada ilköğretim Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin araç-gereç ve materyal kullanımına yönelik durumları belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırma tarama modelinde olup çalışma grubunu 2009-2010 eğitim-öğretim yılında Kırşehir ilinde görev yapan 50 sosyal bilgiler öğretmeni oluşturmaktadır. Yapılan çalışmada; öğretmenlerin yarısından fazlası (%62) derste kullanmak üzere power point, grafikler, haritalar, çalışma kâğıtları, fotoğraf, kroki, şemalar gibi basit görsel materyaller hazırladıklarını ifade etmişlerdir. Bu sonuç okullarda bulunması en kolay olan haritaların ve yer kürenin Sosyal Bilgiler dersinde vazgeçilmez materyal olarak kullanıldığını göstermektedir. Katılımcıların bir kısmı tarafından konu ile ilgili sunum, film, resim vb. içeren CD'ler ve projeksiyonun derslerde kullanıldığı ancak bunu kullanan öğretmen sayısının çok az olduğu görülmüştür.

Anahtar Sözcükler: Öğretim Araç-Gereç ve Materyalleri, Sosyal Bilgiler Öğretmeni, Sosyal Bilgiler.

Extended Abstract: It is accepted that the most effective weapon today is knowledge and the ability to use it. In this respect, how to teach and use knowledge effectively is very important. Training individuals who know the

---

* Yrd.Doç.Dr., Ahi Evran Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, Sosyal Bilgiler Anabilim Dalı, tcelikkaya@gmail.com

ways to reach and use knowledge will be actualized merely with the effective use of teaching materials and equipment (OAGM) in the lessons.

The research conducted to determine the usage level of OAGM by the Social Studies teachers and the problems they encounter while using them relying on the views of the teachers aimed at seeking answers to the following questions:

- 1. What is the OAGM proficiency level of Social Studies teachers to be used in Social Studies course in the schools where they are employed? Are there any Social Studies classes?*
- 2. What ways do Social Studies teachers use to prepare and provide materials?*
- 3. How often do Social Studies teachers use OAGM?*
- 4. Does the usage of OAGM by the Social Studies teachers differ according to the gender, length of service, and graduation?*
- 5. At what level are the Social Studies teachers' reasons for not being able to use OAGM?*

Survey model was used in this research. The participants are comprised of Social Studies teachers employed in state schools in Kırşehir. The total number of Social Studies teachers employed in the primary schools in Kırşehir is 52.

First, literature was reviewed during the preparation of the data collection tool. In view of the purpose of the study, a scale consisting of 4 parts and 72 items were prepared relying on the information obtained from the literature review and the views of the experts. After the piloting of the scale developed by the researcher was carried out with 100 classroom teachers teaching the 4th and 5th grades due to a few number of social studies teachers, its reliability and validity was obtained (Cronbach $\alpha = 0,90$). In the first part, the personal qualities of the teachers and their conditions to provide OAGM were tried to be determined. The existence of OAGM in the schools in the second part, the teachers' usage levels of OAGM in the third part and in the

fourth part the reasons for the teachers not being able to use OAGM were tried to be determined.

Frequency and percentages were used with the items related to the personal qualities of the teachers who participated in the study and their conditions to provide OAGM, the existence of OAGM in the schools and the reasons of the teachers for not being able to benefit from OAGM. In addition to the frequency and percentages, arithmetic mean was included in the teachers' usage frequency of OAGM and the interpretations were made over arithmetic mean. The t-test was performed to determine the differences in respect to gender variable for the item analysis of the scale. "One-way Analysis of Variance (ANOVA)" was performed to determine the differences in respect to the variables of university graduation and length of service. In the conditions where the differences were determined, LSD tests were performed to reveal between which groups the differences were realized. The significance levels of the tests implemented were set at 0,05.

Among the teachers who participated in the study, nearly half of the teachers (%24) who received in-service training about the usage of OAGM (%52) stated that the education given was not satisfactory. The reasons is that the groups receiving seminars in in-service training sessions are many in number, time is insufficient, and no opportunity is provided for practice and so on.

Having unsuitable education environment to use tools-equipment, in other words not having different classes for each lesson, restrict the use of materials (Demirel & Altun, 2009: 38). It was determined that there were not social studies classes in many schools (%86) within the context of the study. The teachers will have an opportunity to keep the materials they have prepared in the same class environments in the schools where there are social studies classes. In this case, it can be stated that because OAGM will be kept at teachers' fingertips, they will use them more frequently. The most commonly used OAGM by the teachers are boards, globes, and maps, which are present in every class. Moreover, the teachers who participated in the study stated that they partially (%52) owned the OAGM required for "social studies course". When the reasons for not being able to use OAGM

are examined, a lot of OAGM (such as e-board, dial plate, opaque projector (episcope)) cannot be used due to lack of them in the schools. This condition reveals that the responses given to the scale support each other.

The teachers who participated in the study prepare OAGM either on their own or with their students or they provide them via the school administration. Nearly half of the teachers (%62) stated that they prepared simple visual materials such as power point, graphics, maps, work sheets, photographs, charts, and diagrams to use in the lesson.

While boards and maps, printed materials (such as encyclopedias and journals), timeline, computer, projector and boards (bulletin boards), overhead projector, TV-VCD are present in the schools within the context of the study, dial plates, posters, graphics and tables, big pictures, photos, cartoons slide projectors and e-boards are partially present. However, opaque projector (episcope) is lacking.

Among OAGM, social studies teachers use first boards, then maps and finally the printed materials (encyclopedias and journals). They use timeline, computer, projector, boards (bulletin boards), newspaper, TV-VCD, graphics and tables a few times in a month. It can be stated that the use of computer technology more effectively in Social Studies course will have a positive impact on the quality of education. Especially it may provide a great convenience to bring pictures, maps and audio materials to the classroom. Therefore, the computer technology is required to be benefited to the utmost in social studies course.

A significant difference was not found between gender and graduation and the usage of OAGM. In view of variable of length of service, it was observed that a significant difference was calculated to be $p < .05$ over dial plate, big picture, and diorama in terms of the usage of OAGM.

Boards and maps are the major OAGM which the social studies teachers have not encountered any problems. This result overlaps with the most frequently used OAGM. When the reasons for not using the other OAGM are examined, newspapers due to problems such as number of students and

physical conditions and e-boards, opaque projectors, slide projectors, and dial plates due to the problem that we do not have in our school come up.

Key Words: *Instructional Tools and Materials, Social Studies Teacher, Social Studies.*

1. GİRİŞ

Günümüzün en etkili silahının bilgi ve bilgiyi kullanma becerisi olduğu kabul edilmektedir. Bu açıdan bilginin en etkili nasıl öğretileceği ve kullanılacağı çok önemlidir. Bilgiye ulaşma ve kullanabilme yollarını bilen bireylerin yetiştirilmesi ancak derslerde etkin öğretim araç-gereç ve materyal (ÖAGM) kullanımı ile gerçekleşebilecektir. Değişen ve gelişen dünyada öğretmenlerin 21.yüzyılın etkin bireylerini yetiştirmek için gösterdikleri çabada, ÖAGM'lerin yeri ve önemi oldukça fazladır. Çünkü eğitim ortamlarında ÖAGM'leri kullanmak, öğrenende somut yaşantıların ve dolayısıyla edinmiş oldukları bilgilerin daha fazla kalıcı olmasını sağlayacaktır.

ÖAGM'ler her ders için farklılık (Örneğin; Sosyal bilgiler için harita; fen bilgisi için deney tüpleri gibi) gösterebileceği gibi aynı ÖAGM'ler ortak(Örneğin; bilgisayar, yazı tahtası, tepegöz gibi) şekilde de kullanılabilir. Sosyal Bilgiler dersinde kullanılacak ÖAGM'ler açısından ele alınacak olursa öğretim araç-gerecinin ve materyalinin ne anlama geldiği önemlidir. Bunun için farkın belirlenmesi adına öğretim araç-gereçlerinin ve materyal kavramlarının tanımlanması gerekmektedir. Araç-gereç kavramları genellikle birlikte kullanılmasına rağmen farklı şekillerde tanımlanmaktadır. En basit tanımı ile araç, herhangi bir işi yapma ve öğrenmede kolaylık sağlamak amacıyla başvuru ve kullanılan malzemelerdir (Yazı tahtası, dolma kalem, projeksiyon, dia vb gibi). Gereç ise, bir işi yapmada kullanılan ve tükenen maddelerdir (tebeşir, mürekkep, pil, deney tüpü, vb gibi) (Sever,2010:9). Öğretim materyali genel olarak hedefleri gerçekleştirmek amacıyla

araçlardan faydalanarak yapılan ders sunum içeriklerini kapsar. Materyal oluşturabilmek için araçlar gereklidir (Yanpar, 2007: 9). Öğretim materyalleri, öğrenme süreci içerisinde öğretmen tarafından değişik ortamlarda öğrencilere sunulan araçlardır. Bu araçlar; basılı materyaller, fotoğraflar, maketler gibi basit nesnelere olabileceği gibi içeriğine ulaşmak için daha yüksek teknolojiye gereksinim duyan ses kasetleri, videolar, CD'ler, internet sayfaları, çeşitli yazılımlar gibi ortamlarda da olabilir (Sever,2010:8-9). *Kısaca, öğretim araç-gereçleri;* ders ya da konunun amacı, öğretmen ya da öğrencinin ihtiyaç ve istekleri doğrultusunda, sınıf veya okul ortamında bulunması gereken ve somut olarak algılayabildiğimiz haritadan, yazı tahtasına; episkoptan, tepegöze; televizyondan VCD'ye; bilgisayardan, radyoya; ders kitaplarından slayt makinesine kadar vb. nesnelere kapsarken, *Öğretim materyalleri* ise eğitim-öğretim ortamlarında, öğretim araçları yardımı ile kullanılabilen ve öğrencilerin öğrenme ortamlarıyla etkileşimini artıran, cd, disket, slayt, çalışma yaprakları, ses kasetleri, power point sunumları, resim ve grafikler, vb. basit malzemeler olarak tanımlanabilir.

Öğrencilerin öğrendiklerini daha iyi anlayabilmeleri için sınıf ortamında daha çok eğitim aracının kullanımı önem taşımaktadır. Günümüz sınıf ortamında görsel ve işitsel araçlar ön plana çıkmaktadır. Bu anlamda kalıcı öğrenmenin gerçekleşmesi için daha çok duyu organına hitap eden görsel ve işitsel araçlarla oluşturulacak öğrenme ortamlarına başvurmak kaçınılmaz bir ihtiyaçtır (Fidan, 2008: 49).

Eğitimde kullanılan araç, öğrencinin ihtiyaçları ve seviyesine göre de önem kazanmaktadır (Daehler ve Shinohara, 2001:267). Bir konunun öğretiminde çok etkili olan her hangi bir ÖAGM, diğer bir konu için önem taşımayabilir. Bir başka açıdan bakılırsa, aracın görevi duyu organlarını etkilemektir. Hangi araç-gerecin, hangi konuda ve öğrencilerin hangi duyu organını etkileyebileceğine öğretmenin, bilerek karar vermesi gerekir (Ergin, 1998:103).

Eğitim-öğretim ortamının temel unsuru olan öğrenci, kaynaktan (öğretmenden) gelen mesajı duyu organları ile algılamaktadır. Algı sürecinde etkin olan tüm organlar öğrenmede aynı düzeyde rol almazlar. Organların öğretimde kullanılma oranları farklıdır. Öğrenciler;

✓ % 83'ü görme

✓ % 11'i işitme

✓ % 3,5'i koklama

✓ % 1,5'i dokunma

✓ % 1'i tatma duyularıyla edinilen yaşantılar yoluyla öğrenir. Görme ve işitme duyularının öğrenmede kullanılma oranının %94 olduğu dikkate alınırsa ağırlığın bu iki organ üzerinde olduğu anlaşılacaktır (Ergin, 1998:102).

ABD Texas Üniversitesi'nde yapılan araştırma sonuçlarına göre, zaman faktörü sabit tutulduğunda:

✓ İnsanlar okuduklarının %10'unu,

✓ İşittiklerinin %20'sini,

✓ Gördüklerinin %30'unu,

✓ İşitip-gördüklerinin %50'sini,

✓ Söylediklerinin %70'ini

✓ Yapıp-söylediklerinin %90'ını hatırlamaktadırlar (Yalın, 2010:21).

Bu sonuca göre; öğretmen dersi sadece anlatarak işliyorsa öğrenciler duyduklarının %20'sini, görsel materyal kullanarak işliyorsa %50'sini, öğrencileri aktif hâle getirerek dersi işliyorsa öğrenciler öğrendiklerinin %90'ını hatırlamaktadırlar. Öğrenme de çok sayıda ÖAGM kullanılması daha fazla duyu organına hitap edeceğinden kalıcılık o kadar fazla olacaktır.

Yeşiltaş (2009: 225-227); Yaşar ve Gültekin (2009: 313); Meydan ve Akdağ (2008: 148); İşman (2008: 56-62); Yalın (2010: 82-90), ÖAGM'lerin öğretimde çoklu öğrenme ortamı sağladıklarını; öğrencilerin farklı öğrenme şekillerine ve öğrenme ihtiyaçlarına yardımcı olduğunu; öğrencilerin dikkatlerini çekmek için bu araçların önemli olduğunu ve hatırlamayı kolaylaştırdığını; soyut şeyleri somutlaştırdıklarını; zamandan tasarruf sağladıklarını; sınıfa getirilmesi imkânsız olan şeyleri güvenli bir biçimde gözlem yapma imkânı sağladıklarını ve içeriği basitleştirerek anlaşılmayı kolaylaştırdığını ifade etmektedirler.

ÖAGM'lerin öğretmen ve öğrenci tarafından eğitim ortamlarına getirilmesi, hedef davranışların istendik düzeyde öğrencilere kazandırılmasında büyük kolaylık sağlayabilir. Çünkü, ÖAGM'ler öğrencinin ilgi ve dikkatini hedef davranışlara çekerek derse katılımını daha da artırır (Demirel ve Altun, 2009: 9). ÖAGM'lerin teorik faydaları ne kadar çok olursa olsun, bunların eğitim ortamlarında kullanımı için hem öğretmenlerin hem de öğrencilerin belirli düzeyde bilgi ve beceri sahibi olmaları gerekir. Eğer öğretmen ÖAGM'leri kullanma becerilerine yeteri kadar sahip değilse, onları derslerinde kullanmak istemez. Bunun yanında ÖAGM'lerini kullanıp kullanmama sadece bilgi ve beceriye bağlı olmayıp, öğretmenlerin bunların derslerin işlenmesine ve öğrencilere olan faydasına inanması ve ÖAGM'leri kullanma yönünde istekli olmaları da gerekmektedir (Yalın, 2010:97). Öğretmenlerin ÖAGM'leri kullanmaları, bunların öğretmenin yerine geçeceği anlamına gelmez. Aksine bunlar öğretmenlerin sadece bilgi dağıtan kişiler olmak yerine öğrenme deneyiminin yaratıcı yöneticileri haline gelmesini sağlar (Heinich, Molenda ve Russell,1993: 16-19).

Eğitim-öğretimde ÖAGM'lerin kullanımının öğrenci için somut yaşantı oluşturması, yaparak ve yaşayarak bilgi ve beceri kazandırması, edinilen bilgi ve becerilerin daha kalıcı izli olması, bilgiyi sadece öğretmenlerden değil değişik kaynaklardan almayı sağlaması, bilgiye ulaşmada çoklu yollar sunması vb. birçok fayda

sağlaması bakımından öğretmenlerin ÖAGM kullanma durumlarının ve kullanmamalarına etki eden faktörlerin belirlenmesine önemli derecede gereksinim vardır. ÖAGM'lerin kullanılmamasına etki edebilecek faktörlerden bazıları öğretmenin kendi özelliklerinden kaynaklanabileceği gibi öğrenci sayısı ve fiziksel koşullar, okul imkânı ve yöneticilerinden, programın uygunluğu, öğretim araç-gereçlerinin kendi yapılarından ve MEB'in ilgili birimlerinden de kaynaklanabilir.

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin ÖAGM'lerini kullanma düzeyleri ve kullanım esnasında karşılaştıkları sorunları öğretmenlerin görüşlerine dayalı olarak tespit etmek amacıyla yapılan bu çalışmada aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin görev yaptıkları okullarda sosyal bilgiler dersinde kullanılabilecekleri ÖAGM yeterliliği ne düzeydedir? Sosyal Bilgiler dersliği bulunmakta mıdır?
2. Sosyal Bilgiler Öğretmenleri materyal hazırlama ve temin etmede hangi yollara başvurumaktadırlar?
3. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin ÖAGM kullanım sıklıkları ne düzeydedir?
4. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin ÖAGM kullanımı cinsiyet, mesleki kıdem, mezuniyet durumuna göre farklılaşmakta mıdır?
5. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin ÖAGM'leri kullanamama sebepleri ne düzeydedir?

2. YÖNTEM

Bu çalışmada tarama modeli kullanılmıştır. Karasar (1999), tarama modelini, geçmişte ya da hâlen var olan bir durumu olduğu şekliyle betimlemek olarak tanımlamaktadır. Bu çalışmada veriler, bu

modele dayalı olarak ilköğretim okullarında görev yapan Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin ölçeğe vermiş oldukları yanıtlarla sınırlıdır.

2. 1. Katılımcılar

Katılımcılar Kırşehir ilinde devlet okullarında görevli Sosyal Bilgiler öğretmenlerinden oluşmaktadır. Kırşehir il merkezinde 2 Özel ilköğretim okulu ve burada çalışan 2 Sosyal Bilgiler öğretmeni olduğu için araştırma kapsamına alınmamıştır. Kırşehir merkez ilköğretim okullarında görev yapan Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin toplam sayısı 52'dir. Öğretmenlerin oluşturduğu çalışma evreninin çok büyük olmaması, ulaşmada güçlük bulunmaması ve daha güvenilir verilerin elde edilebileceği düşüncesiyle, araştırmada örneklem alınması yoluna gidilmeyerek araştırma çalışma evrenini oluşturan tüm öğretmenler üzerinde gerçekleştirilmiştir. Çalışma evreni içinde yer alan okulların 2'sinde öğretmenlerin izinli ya da raporlu olmasından dolayı okulda olmayışı nedeniyle 2 Sosyal Bilgiler öğretmenine ölçek dağıtılamamıştır. Bu durumda çalışma evrenini belirleyen toplam öğretmen sayısı 50 olarak belirlenmiştir.

2. 2. Veri Toplama Aracı

Veri toplama aracının hazırlanmasında öncelikli olarak konuyla ilgili literatür taraması yapılmıştır. Literatür taramasından elde edilen bilgilere ve uzman görüşlerine dayalı olarak araştırma amacına uygun olarak 4 bölümden ve 72 maddeden oluşan bir ölçek hazırlanmıştır. Araştırmacı tarafından geliştirilen ölçeğin ön uygulaması sosyal öğretmenlerini sayısını az olması sebebiyle 4. ve 5.sınıfı okutan 100 sınıf öğretmenine ön uygulama yapılarak geçerlik ve güvenilirliği (Cronbach $\alpha = 0,90$) sağlanmıştır. Birinci bölümde öğretmenlerin kişisel özellikleri ve ÖAGM temini ile ilgili durumları, ikinci bölümde okullardaki ÖAGM'lerin varlığı, üçüncü bölümde öğretmenlerin ÖAGM'leri kullanım düzeyleri, dördüncü bölümde ise

öğretmenlerin ÖAGM'leri kullanamama nedenleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

2. 3. Verilerin Analizi

Araştırmanın genel amacı çerçevesinde, toplanan verilerin gerekli istatistiksel çözümleri için SPSS 15 (Statistical Packet for Social Sciences) programından yararlanılmıştır. Araştırmaya katılan öğretmenlerin kişisel özellikleri ve ÖAGM temini ile ilgili durumları, okullardaki ÖAGM'lerin varlığı ile öğretmenlerin ÖAGM'lerden yararlanamama nedenlerine ilişkin maddelerde frekans ve yüzde oranları kullanılmıştır. Öğretmenlerin ÖAGM'leri kullanım sıklıklarında ise frekans ve yüzde oranlarının yanında aritmetik ortalamalara yer verilmiş olup yorumlar aritmetik ortalama üzerinden yapılmıştır. Ölçek maddelerinin çözümlenmesinde cinsiyet değişkenine göre farklılığı belirlemek için t-testi uygulanmıştır. Mezun olunan eğitim kurumu ve kıdem değişkenlerine göre farklılığı belirlemek için ise "Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA)" uygulanmıştır. Farklılığın belirlendiği durumlarda da, farklılığın hangi gruplar arasında gerçekleştiğini ortaya koymak için LSD testleri uygulanmıştır. Uygulanan testlerin anlamlılık düzeyi 0,05 olarak alınmıştır.

Veri toplama araçlarında kullanılan dörtlü derecelendirme ölçeğine uygun olarak, elde edilen ortalama puanların derecelendirilmesi ve yorumlanmasında; 1,00-1,74 "hiç", 1,75-2,49 "ayda birkaç kez ", 2,50-3,24 "haftada birkaç kez ", 3,25-4,00 "hemen hemen her gün " puan aralıkları temel alınmıştır.

3. BULGULAR

3. 1.Öğretmenlerin Kişisel Bilgilerine İlişkin Bulgular

Araştırma grubunda bulunan öğretmenlere ait kişisel bilgiler Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1: Katılımcıların Kişisel Bilgileri

Özellik	Grup	Sayı	Yüzde
		f	%
Cinsiyet	Erkek	31	62
	Bayan	19	38
Toplam		50	100
Mezuniyet	Eğitim Fakültesi	44	88
	Eğitim Enstitüsü	3	6
	Fen Edebiyat Fak.	3	6
Toplam		50	100
Mesleki Kıdem	0-5 yıl	17	34
	6-10 yıl	13	26
	11-15 yıl	14	28
	16-20 yıl	3	6
	21 ve üzeri	3	6
Toplam		50	100
Hizmet içi eğitim	Evet, Yeterli	14	28
	Evet, ama yetersiz	12	24

	<i>Hayır</i>	24	48
<i>Toplam</i>		50	100

Tablo 1’de görüldüğü gibi araştırma kapsamına alınan öğretmenlerin %62’sini erkek %38’ni bayan öğretmenler oluşturmaktadır. Mezuniyet durumları incelendiğinde, öğretmenlerin %88 eğitim fakültesi, %6’sı eğitim enstitüsü, %6’sı fen-edebiyat fakültesi mezunudur. Araştırmaya katılan öğretmenlerin yıl olarak mesleki kıdemlerine bakıldığında ise %34’ü 0-5 yıl, %26’sı 6-10 yıl, %28’i 11-15 yıl, %6’sı 16-20 yıl, %6’sı 21 ve üzeri görev yapan öğretmenlerdir. Görüldüğü gibi çalışma evreninin yarısından fazlası (%60) 0-10 yıl mesleki kıdeme sahip öğretmenlerden oluşmaktadır. Araştırmaya katılan öğretmenlerin “ÖAGM’lerin kullanımı hakkındaki konularda hizmet içi eğitim kursu ya da semineri aldınız mı?” sorusuna %28’i aldım yeterli idi, %24’ü aldım, ancak yeterli değildi, %48’i almadım yönünde cevap vermişlerdir.

3. 2. Okulların ÖAGM Donanımı ve Fiziksel Durumuna İlişkin Bulguları

Okullarda ÖAGM yeterliliği ve Sosyal Bilgiler dersliğinin varlığına ilişkin bilgiler Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2: Okulların ÖAGM Donanımı ve Fiziksel Durumuna İlişkin Bulgular

Özellik	Grup	Sayı	Yüzde
		f	%

<i>Derslik</i>	<i>Evet</i>	7	14
	<i>Hayır</i>	43	86
<i>Toplam</i>		50	100
<i>ÖAGM'lerin yeterliliği</i>	<i>Evet</i>	7	14
	<i>Hayır</i>	17	34
	<i>Kısmen</i>	26	52
<i>Toplam</i>		50	100

Araştırmaya katılan öğretmenlerin “Okulunuzda sosyal bilgiler dersliği ya da sosyal bilgiler laboratuvarı var mı?” sorusuna verdikleri cevaplar incelenmiştir. Bu soruya öğretmenlerin %14’ü evet %86’sı hayır cevabını vermişlerdir. Araştırmaya katılan öğretmenlere “Sosyal bilgiler dersinde ihtiyaç duyulan ÖAGM’lere yeterince sahip misiniz?” sorusu sorulmuş ve bu soruya öğretmenlerin %14’ü evet, % 34’ü hayır, %52’si de kısmen cevabını vermişlerdir.

3. 3. Öğretmenlerin, Materyal Hazırlama ve Temin Yollarına İlişkin Bulguları

Öğretmenlerin materyal hazırlama ve temin etmede başvurdukları yolları belirlemek için sorulan sorulardan elde edilen bulgular Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3: Materyal Hazırlama ve Temin Etme Yollarına İlişkin Bulgular

Özellik	Grup	Sayı	Yüzde
		f	%
Materyal temin etmede kullanılan yöntem	Okul yönetiminden temin	18	36
	Kendim hazırlarım	16	32
	Öğrencilerle beraber	15	30
	Eğitim Araç-Gereçleri Müdürlüğü'nden temin ederim	1	2
Toplam		50	100
Materyal kullanma	Evet	31	62
	Hayır	19	38
Toplam		50	100

Tablo 2'de görüldüğü gibi araştırmaya katılan öğretmenlere "ÖAGM'lerinin temin edilmesinde hangi yola başvurursunuz?" sorusu sorulmuştur. Bu soruya öğretmenlerin %36'sı okul yönetiminden temin ederim, %32'si kendim hazırlarım, %30'u öğrencilerle beraber hazırlarım, %2'si Eğitim Araç-Gereçleri Müdürlüğü'nden temin ederim cevabını vermişlerdir. Araştırmaya katılan öğretmenlere "Derste kullanmak üzere basit görsel materyaller hazırlayıp kullanıyor musunuz? Cevabınız evet ise neler hazırlıyorsunuz?" sorusu sorulmuş. Bu soruya öğretmenlerin %62'si evet, %38'i ise hayır cevabını vermişlerdir. Evet cevabını veren öğretmenler "Power point, grafikler, haritalar, çalışma kâğıtları, fotoğraf, kroki, şemalar" gibi materyaller hazırladıklarını ifade etmişlerdir.

3. 4. Okullardaki ÖAGM Durumuna İlişkin Bulgular

“Sosyal Bilgiler dersinde kullanabileceğiniz nitelikte olan ÖAGM’lerden, okulunuzda olanları işaretleyiniz. Listede olmayanları ekleyiniz.” sorusu öğretmenlere yöneltilerek okullarda Sosyal Bilgiler Dersi İçin gerekli olan ÖAGM’lerin durumunun tespitine yönelik elde edilen bulgular Tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 4: Okullarda ÖAGM’lerin Durumuna İlişkin Bulgular

Araç-Gereç ve Materyaller	Var		Yok	
	f	%	f	%
Tahta	50	100	-	-
Döner levha	4	8	46	92
Panolar (Bülten tahtaları)	31	62	19	38
Zaman şeridi	37	74	13	26
Poster ve afişler	23	46	27	54
Grafik ve tablolar	20	40	30	60
Büyük boy resimler, fotoğraflar	17	34	33	66
Yazılı materyaller (Ansiklopedi, dergi vb)	38	76	12	24
Karikatürler (Normal)	4	8	46	92
TV-VCD	28	56	22	44
Tepegöz	30	60	20	40
Bilgisayar	35	70	15	30

Projeksiyon cihazı	31	62	19	38
Slayt projektörü	15	30	35	70
Opak projektörü (Episkop)	-	-	50	100
Elektronik tahta	3	6	47	94
Yer küre	50	100	-	-
Harita	50	100	-	-

Tablo 4'te görüldüğü gibi araştırma kapsamındaki okullarda ÖAGM'lerden tahta, yer küre ve harita %100, yazılı materyaller (Ansiklopedi, dergi vb) %76, zaman şeridi %74, bilgisayar %70, projeksiyon cihazı ve panolar (bülten tahtaları) %62, tepegöz %60, TV-VCD %56 oranında mevcut iken; Opak projektörü (Episkop) %100, elektronik tahta % 94, karikatürler ve döner levha %92, slayt projektörü %70, büyük boy resimler ve fotoğraflar %66, grafik ve tablolar %60, poster ve afişler %54 oranında mevcut değildir.

3.5. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin ÖAGM Kullanım Düzeylerine İlişkin Bulgular

“Derslerde kullanılan bazı öğretim araç-gereç ve materyalleri verilmiştir. Lütfen bu araç-gereç ve materyallerin derslerinizde kullanma durumunu belirtiniz” sorusu öğretmenlere yöneltilerek Öğretmenlerin ÖAGM'lerini kullanma düzeyinin tespitine yönelik elde edilen bulgular Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5: Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin ÖAGM Kullanım Sıklıklarına İlişkin Bulgular

Araç-Gereç ve Materyaller	Hemen hemen	her gün	Haftada	birkaç kez	Ayda	birkaç kez	Hemen hemen	hiç	$\bar{X}$
	f	%	f	%	f	%	f	%	
Tahta	50	100	-	-	-	-	-	-	4
Döner levha	1	2	1	2	1	2	47	94	1,12
Panolar(Bülten tahtaları)	5	10	11	22	8	16	26	52	1,90
Zaman şeridi	8	16	9	18	20	40	13	26	2,24
Poster ve afişler	2	4	6	12	17	34	25	50	1,70
Grafik ve tablolar	5	10	5	10	15	30	25	50	1,80
Büyük boy resimler ,fotoğraflar	4	8	2	4	16	32	28	56	1,64
Yazılı materyaller (Ansiklopedi,dergi vb)	15	30	16	32	13	26	6	12	2,80
Karikatürler	1	2	2	4	8	16	39	78	1,30
Karton çalışmaları	2	4	6	12	20	40	22	44	1,76
Gazete	3	6	11	22	14	28	22	44	1,90
Diyorama	-	-	1	2	2	4	47	94	1,08
TV- VCD	4	8	8	16	13	26	25	50	1,82
Tepegöz	1	2	7	14	10	20	32	64	1,54
Bilgisayar	4	8	12	24	21	42	13	26	2,14

Projeksiyon cihazı	4	8	10	20	19	38	17	34	2,02
Data show (Power point, görsel sunu)	3	6	5	10	18	36	24	48	1,74
Slayt projektörü	2	4	1	2	12	24	35	70	1,40
Opak projektörü (Episkop)	-	-	-	-	-	-	50	100	1,00
Elektronik tahta	1	2	1	2	1	2	47	94	1,08
Yer küre	27	54	15	30	7	14	1	2	3,36
Harita	27	54	15	30	7	14	1	2	3,36
Toplam									1,87

Tablo 5'te görüldüğü gibi sosyal bilgiler öğretmenleri ÖAGM'lerden; tahtayı $\bar{X}=4$, yer küre ve haritayı $\bar{X}=3,36$ 'lık ortalamayla *hemen hemen her gün*; yazılı materyalleri (ansiklopedi, dergi vb.) $\bar{X}=2,80$ 'lik ortalamayla *haftada birkaç kez*; zaman şeridini $\bar{X}=2,24$, bilgisayarını $\bar{X}=2,14$, projeksiyon cihazını $\bar{X}=2,02$, panoları (bülten tahtalarını) ve gazeteyi $\bar{X}=1,90$, TV-VCD'yi $\bar{X}=1,82$, grafik ve tabloları $\bar{X}=1,80$ 'lik aritmetik ortalamayla *ayda bir kaç kez* kullanmaktadırlar. Data Show (Power point, görsel sunu...) $\bar{X}=1,74$, poster ve afişleri $\bar{X}=1,70$, büyük boy resimleri ve fotoğrafları $\bar{X}=1,64$, slayt projektörünü $\bar{X}=1,40$, döner levhayı $\bar{X}=1,12$, diyoramayı ve elektronik tahtayı $\bar{X}=1,08$, opak projektörünü $\bar{X}=1,00$ 'lük aritmetik ortalamayla *hiç* kullanmamaktadırlar. Genel olarak ortalamaya baktığımızda $\bar{X}=1,87$ ile ÖAGM'ler Sosyal Bilgiler öğretmenleri tarafından *ayda bir kaç kez* kullanılmaktadır.

3. 3. Bağımsız Değişkenlerin Bağımlı Değişkenler Üzerindeki Anlamlılıklarına İlişkin Bulgular

Cinsiyet düzeyinde yapılan karşılaştırmalar t-testi analizi ile mesleki kıdem ve mezuniyet durumu ile yapılan karşılaştırmalar ise Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın sınırları açısından, sadece anlamlı farklılıkları görülenler tablolarda verilmiştir. Cinsiyet ve mezuniyet durumu ile ÖAGM kullanımı arasında anlamlı bir farklılığa rastlanamamıştır. Mesleki kıdem ile ÖAGM kullanımı açısından anlamlı farklılığa sahip olan bulgular aşağıda tablolar halinde verilmiştir (Tablo 6).

Tablo 6: Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Mesleki Kıdem Yılına Göre, ÖAGM Kullanımına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Araç-Gereç ve Materyaller	Varyansın Kaynağı	KT	Sd	KO	F değeri	p
Döner Levha	Gruplar arası	2,659	4	,665	2,817	,036
	Gruplar içi	10,621	45	,236		
	Toplam	13,280	49			
Büyük boy resim	Gruplar arası	9,398	4	2,349	3,510	,014
	Gruplar içi	30,122	45	,669		
	Toplam	39,520	49			
Diyorama	Gruplar arası	1,418	4	,355	3,743	,010
	Gruplar içi	4,262	45	,095		
	Toplam	5,680	49			

Tablo 6'da varyans analiz sonuçlarına göre mesleki kıdem değişkenine göre ÖAGM kullanımı açısından döner levha, büyük boy resim, diyorama kullanımı üzerinde $p < .05$ düzeyinde anlamlı bir farklılık oluşturduğu görülmektedir. Anlamlı farklılığın hangi kıdemlerden kaynaklandığının belirlenmesi için yapılan LSD testinde;

Döner levha kullanımı yönünden mesleki kıdemi 1-5 yıl ile 21 ve üstü kıdeme sahip öğretmenler arasında anlamlı bir farklılık vardır [F (4-45)= 2,817; $p < .05$]. Anlamlı farklılık 1-5 yıl kıdeme sahip öğretmenlerin aleyhinedir. ($\bar{x}_{1-5 \text{ yıl}} - \bar{x}_{21 \text{ ve üstü}} = -1,00$; $p < .05$).

Büyük boy resim kullanımı yönünden mesleki kıdemi 6-10 yıl ile 16-20 ve 21 ve üstü kıdeme sahip öğretmenler arasında anlamlı bir farklılık vardır [F (4-45)= 3,510; $p < .05$]. Anlamlı farklılık 6-10 yıl kıdeme sahip öğretmenlerin aleyhinedir. ($\bar{x}_{6-10 \text{ yıl}} - \bar{x}_{16-20 \text{ yıl}} = -1,512$; $p < .05$, $\bar{x}_{6-10 \text{ yıl}} - \bar{x}_{21 \text{ ve üstü}} = -1,512$; $p < .05$).

Diyaroma kullanımı yönünden mesleki kıdemi 16-20 yıl ile 1-5; 6-10 ve 11-15 yılları kıdeme sahip öğretmenler arasında anlamlı bir farklılık vardır [F (4-45)= 3,743; $p < .05$]. Anlamlı farklılık 16-20 yıl kıdeme sahip öğretmenlerin lehinedir. ($\bar{x}_{16-20 \text{ yıl}} - \bar{x}_{1-5 \text{ yıl}} = ,666$; $p < .05$, $\bar{x}_{16-20 \text{ yıl}} - \bar{x}_{6-10 \text{ yıl}} = ,666$; $p < .05$, $\bar{x}_{16-20 \text{ yıl}} - \bar{x}_{11-15 \text{ yıl}} = ,595$; $p < .05$).

3. 6. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin ÖAGM'leri Kullanamama Sebeplerine İlişkin Bulgular

"Araç-gereçler ve materyallerden yararlanamadıklarınız varsa yararlanamama sebepleriniz nelerdir? (Yararlanamadığınız araç için yalnızca bir tane (en önemli sebebi) işaretleyiniz.)" sorusu öğretmenlere yöneltilerek Öğretmenlerin ÖAGM'lerini

kullanamama durumunun tespitine yönelik elde edilen bulgular Tablo 7'de verilmiştir.

Tablo.7: Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin ÖAGM'leri Kullanamama Sebeplerine İlişkin Bulgular

Sebepler ÖAGM	Öğrenci sayısı ve fiziksel koşullar gibi sorunlar		Okulumuzda yok		Programda kullanımına uygun konu yok		Materyali <u>tanımıyorum</u>		Materyali kullanma becerisine <u>sahip değilim</u>		Materyali hazırlamak için <u>vaktim yok</u>		Sorun Yok	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Tahta	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	50	100
Döner levha	4	8	29	58	2	4	3	6	4	8	5	10	3	6
Panolar (Bülten tahtaları)	4	8	9	18	6	12	1	2	-	-	5	10	25	50
Zaman şeridi	5	10	5	10	4	8	-	-	1	2	1	2	34	68
Poster ve afişler	3	6	8	16	1	2	-	-	1	2	9	18	28	56
Grafik ve tablolar	1	2	12	24	2	4	-	-	1	2	11	22	23	46
Büyük boy	1	2	16	32	1	2	-	-	1	2	9	18	22	44

resimler															
fotoğraflar															
Yazılı materyaller (Ansiklopedi, dergi vb)	2	4	3	6	2	4	-	-	-	-	1	2	42	84	
Karikatürler	1	2	20	40	8	16	-	-	4	8	8	16	9	18	
Karton çalışmaları	1	2	4	8	2	4	-	-	3	6	15	30	25	50	
Gazete	9	18	4	8	6	12	-	-	-	-	3	6	28	56	
Diyorama	-	-	6	12	-	-	37	74	3	6	-	-	4	8	
TV- VCD	6	12	18	36	2	4	-	-	-	-	-	-	24	48	
Tepegöz	3	6	19	38	4	8	1	2	2	4	-	-	21	42	
Bilgisayar	2	4	6	12	-	-	-	-	4	8	-	-	38	76	
Projeksiyon cihazı	4	8	10	20	-	-	-	-	3	6	-	-	33	60	
Data show (Power point, görsel sunu,)	4	8	4	8	-	-	-	-	3	6	12	24	27	54	
Slayt projektörü	2	4	31	62	-	-	-	-	2	4	-	-	15	30	
Opak projektörü (Episkop)	-	-	44	88	-	-	5	10	1	2	-	-	-	-	

Elektronik tahta	-	-	46	92	-	-	1	2	2	4	-	-	1	2
Yer küre	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	50	100
Harita	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	50	100

Tablo 7 incelendiğinde Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin hiç bir sorunla karşılaşmadığı ÖAGM'lerin başında tahta, yerküre ve harita gelmektedir. Diğer ÖAGM'lerden yararlanamama sebeplerine baktığımızda *öğrenci sayısı ve fiziksel koşullar* gibi sorunlar yüzünden en çok %18'lik bir oranla *gazete, okulumuzda yok* sorunu yüzünden %92 oranıyla elektronik tahta,%88 oranıyla opak projektörü, % 62 oranıyla slayt projektörü ve %58 oranıyla döner levha gelmektedir. *Programda kullanıma uygun konu yok* sorunu yüzünden %24 oranıyla grafik ve tablolar gelmektedir. *Materyali tanımıyorum* sorunu yüzünden %74 oranıyla diorama gelmektedir. *Materyali hazırlamak için vaktim yok sorunu* yüzünden %30 oranıyla karton çalışmalar,% 20 oranıyla Data show (Power point, görsel sunu,) gelmektedir.

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Eğer öğretmen ÖAGM kullanırsa, öğrenciler elbette daha iyi öğrenirler. Öğretimde verimliliği ve etkililiği sağlayacak, konuların daha kalıcı ve daha kolay öğretilmesini sağlayacak her türlü görsel araç-gereçler eğitimin her dalında olduğu gibi Sosyal bilgiler dersinde de kullanılmalıdır. ÖAGM'ler konusunda birçok araştırma yapılmış ve bu araştırmalar genelde ÖAGM'lerin; okullardaki mevcut durumu, eksikliği, eskiliği, bozukluğu, kullanım durumu ve amaçları, temini, hangi derslerde daha fazla kullanıldığı, öğrenci başarısına olan etkisi ve öğretmenlerin ÖAGM kullanım becerileri vb. üzerinde yoğunlaşmıştır (Fidan, 2008; Nalçacı ve Ercoşkun, 2005;

Taşkaya ve Bal, 2010; Gülüm ve Ulusoy, 2009; Roschelle, Pea, Hoadley, Gordin Mean, 2000).

Araştırmaya katılan öğretmenlerden ÖAGM kullanımı konusunda hizmet içi eğitimi alan öğretmenlerin (%52) yaklaşık olarak yarısı (%24) verilen eğitimin yeterli olmadığını ifade etmektedirler. Uçar tarafından (1999) yapılan çalışmada öğretmenlerin hizmet içi eğitim kursuna gitmiş olmalarının kendilerinin ders araç ve gereçleri geliştirmelerine katkısı olmadığı görülmüştür (Akt: Yeşilyurt, 2006:6). Ayrıca EARGED tarafından yapılan (2006: 21; 2009: 281) araştırmalarda da çalışmaya destekler nitelikte öğretmenler etkinlik hazırlama alanında hizmet-içi eğitime ihtiyaç duyduklarını ifade etmişlerdir. Ancak talep edilen hizmet içi eğitimden beklenen durum katılımcılara uygulama imkânının sağlanacağı ortamların hazırlanmasıdır. Bunun nedeni Hizmet içi eğitim seminerlerinin bazılarında seminer alan grupların sayıca fazla olması, zamanın yetersiz olması ve uygulama yapma imkanının verilmemesi gibi sebepler olabilir.

Eğitim ortamının araç-gereç kullanılabilecek şekilde olmaması, yani her ders için farklı dersliklerin olmaması materyal kullanımını kısıtlamaktadır (Demirel & Altun, 2009: 38). Araştırma kapsamındaki okulların çoğunda (%86) sosyal bilgiler dersliği olmadığı tespit edilmiştir. Sosyal Bilgiler dersliğinin olduğu okullarda öğretmenler yaptıkları malzemeleri aynı sınıf ortamında bulundurma imkânını elde edeceklerdir. Bu durumda ÖAGM'ler her zaman öğretmenlerin ellerinin altına olacağından bunları daha sıklıkla kullanacakları söylenebilir. Öğretmenlerin en çok kullandıkları ÖAGM'lerin başında her sınıfta olan tahta, yerküre ve harita gelmektedir. Taşkaya ve Bal (2010) tarafından yapılan çalışmada Sosyal Bilgiler dersinde en çok kullanılan ÖAGM'lerin "harita", "yer küre modeli" ve "konu ile ilgili film, ses ve görüntü CD'leri" olduğu belirlenmiştir. Ayrıca araştırmaya katılan öğretmenler "sosyal bilgiler dersinde ihtiyaç duyulan ÖAGM'lere kısmen (%52) sahip oldukları cevabını vermişlerdir. ÖAGM kullanamama nedenlerine

baktığımızda birçok ÖAGM (Elektronik tahta, döner levha, opak projektörü (episkop) gibi) okulda olmamasından dolayı kullanılmamaktadır. Bu durum ölçeğe verilen yanıtların birbirini desteklediğini ortaya koymaktadır.

Araştırmaya katılan öğretmenler ÖAGM'leri ya kendileri hazırlamakta ya öğrencileriyle beraber hazırlamakta ya da okul yönetimi vasıtasıyla temin etmektedirler. Öğretmenlerin yaklaşık olarak yarısı (%62) derste kullanmak üzere power point, grafikler, haritalar, çalışma kâğıtları, fotoğraf, kroki, şemalar gibi basit görsel materyaller hazırladıklarını ifade etmişlerdir.

Okulların ders araç gereci ihtiyacını karşılamak için MEB çeşitli çalışmalar yapmıştır. İlköğretim Kurumları Yönetmeliği'nde "*İlköğretim kurumlarında uygulanan, programlar, yöntem ve teknikler ile kullanılan eğitim teknolojisi; bilimsel ve teknolojik gelişmelere göre yenilenerek, okul, çevre ve ülke ihtiyaçlarına göre sürekli geliştirilir.*" ifadesi yer almaktadır (Resmi Gazete, 2003). Bunun için MEB bünyesinde Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü, Eğitim Araçları Donatım Dairesi Başkanlığı ve Ders Araçları Yapım Merkezi kurulmuştur. Araştırma kapsamındaki okullarda ÖAGM'lerden tahta ve harita, yazılı materyaller (Ansiklopedi, dergi vb) ,zaman şeridi, bilgisayar, projeksiyon cihazı ve panolar (bülten tahtaları), tepegöz ,TV-VCD mevcut iken; döner levha, poster ve afişler, grafik ve tablolar, büyük boy resimler, fotoğraflar, karikatürler, slayt projektörü, elektronik tahta kısmen bulunmakta olup opak projektörü (episkop) hiç bulunmamaktadır. Bu sonuç, Adıgüzel (2010)'in yapmış olduğu çalışmada "ilköğretim okullarının yazılı ve basılı gereçler açısından yeterli düzeyde donatılmış olduğu söylenebilir. Ancak yansıtma özelliği olan ve olmayan araçlar ile görsel-işitsel araçlar alanında ilköğretim okullarının donanım düzeylerinin ortalamanın altında olduğu" bulgusu ile desteklenmektedir.

Sosyal Bilgiler dersinde, geçmişte uygulanan ve giderek önemini kaybetmeye başlayan klasik yöntemlerin yerine derslerde öğrencileri

daha canlı kılacak ve derse katılımlarını sağlayacak görsel araçların ve teknolojiyle birebir bağlantılı araç-gereçlerin kullanılması gerekmektedir (Şimşek, 2008: 193). Sosyal bilgiler öğretmenleri ÖAGM'lerden; ilk sırada tahtayı, ikinci sırada haritayı üçüncü sırada ise yazılı materyalleri (ansiklopedi, dergi vb.) kullanmaktadırlar. Zaman şeridi, bilgisayar, projeksiyon cihazı, panolar (bülten tahtalarını), gazete, TV-VCD grafik ve tabloları ayda bir kaç kez kullanmaktadırlar. Bilgisayar teknolojisinin Sosyal Bilgiler dersinde daha etkin bir şekilde kullanılmasının eğitimin niteliğini olumlu yönde etkileyeceği söylenebilir. Özellikle resim, harita ve sesli materyalleri sınıfa getirmede büyük kolaylıklar sağlar. Bu nedenle Sosyal Bilgiler dersinde bilgisayar teknolojisinden azami ölçüde yararlanmak gerekmektedir. Okullarda bilgisayarın yaygınlaşması ve birçok okulda, hatta sınıfta yansıtıcının (projeksiyon) olması Sosyal Bilgiler dersinde öğretmenin işini daha da kolaylaştırabilir.

Genel olarak ortalamaya baktığımızda 1,87 ile ÖAGM sosyal bilgiler öğretmenleri tarafından ayda bir kaç kez kullanılmaktadır. Türkiye'de yapılan bazı araştırmalarda da buna benzer sonuçlara ulaşılmıştır (Taşkaya ve Bal, 2010; EARGED, 2007; Halis, 2001; Büyükkasap vd., 2002; Gülüm ve Ulusoy, 2009; Kan, 2006; Arslan,2000;Yıldırım,2000). Bu durum okullarda bulunması en kolay olan haritaların ve yer kürenin Sosyal Bilgiler dersinde vazgeçilmez materyal olarak kullanıldığını göstermektedir. Katılımcıların bir kısmı tarafından konu ile ilgili sunum, film, resim vb. içeren CD'ler ve yansıtıcının (projeksiyon) derslerde kullanıldığı ancak bunu kullanan öğretmen sayısının çok az (%28) olduğu görülmüştür.

Cinsiyet ve mezuniyet durumu ile ÖAGM kullanımı arasında anlamlı bir farklılığa rastlanamamıştır. Mesleki kıdem değişkenine göre ÖAGM kullanımı açısından döner levha, büyük boy resim, diorama kullanımı üzerinde $p < .05$ düzeyinde anlamlı bir farklılık oluşturduğu görülmektedir. Döner levha kullanımı yönünden mesleki kıdemi 1-5 yıl ile 21 ve üstü kıdeme sahip öğretmenler

arasındaki anlamlı farklılık 1-5 yıl kıdeme sahip öğretmenlerin aleyhinedir. Büyük boy resim kullanımı yönünden mesleki kıdemi 6-10 yıl ile 16-20 ve 21 ve üstü kıdeme sahip öğretmenler arasındaki anlamlı farklılık 6-10 yıl kıdeme sahip öğretmenlerin aleyhinedir. Bunun nedeni teknolojinin gelişmesi ile bu materyallerin yerini bilgisayara bırakmış olması ve yeni mezun öğrencilerinde teknolojiyi daha iyi kullanabilmiş olmasından kaynaklanabilir.

Öğretim için ayrılan zaman, bütçe, eğitim ortamı, araç-gereç kullanımı hakkında bilgi yetersizliği, beceri eksikliği ve sınıf mevcudunun kalabalık olması gibi nedenler araç-gereç seçimini etkilemektedir. Araç-gereçlerin karmaşık yapıda olması veya öğretmenlerin araç-gereci kullanma bilgisinin ve becerisinin olmaması araç-gereç kullanımında sıkıntıların ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Demirel & Altun, 2009: 38). Fidan'ın (2008) yaptığı çalışmada öğretmenlerin görüşlerine göre, derslerde okulun ve çevrenin sosyo ekonomik durumuna göre öğretmenlerin ve öğrencilerin araç gereç teminine ilişkin problem yaşadıkları ortaya konulmuştur. Gülüm ve Ulusoy'un (2009) çalışmasında; materyal kullanımı konusunda öğretmenlerin istekli olduğu, ancak gerek materyal bulma konusunda eksiklikler olması, bilgi teknolojisi sınıflarının olmaması, zaman ve maddi olanağın olmaması gibi gerekçelerle materyal kullanma konusunda tam olarak istenilen düzeyde olmadıkları görülmüştür. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin hiç bir sorunla karşılaşmadığı ÖAGM'lerin başında tahta ve harita gelmektedir. Bu sonuç en çok kullanılan ÖAGM ile de örtüşmektedir. Diğer ÖAGM'leri kullanamama sebeplerine baktığımızda *öğrenci sayısı ve fiziksel koşullar* gibi sorunlar yüzünden gazete, *okulumuzda yok* sorunu yüzünden elektronik tahta, opak projektörü, slayt projektörü, döner levha gelmektedir. *Programda kullanıma uygun konu yok* sorunu yüzünden %24 oranıyla grafik ve tablolar gelmektedir. Oysa 7.sınıf Sosyal Bilgiler dersi 2.ünitde (ülkemizde nüfus) öğrencilere grafik hazırlama becerisi kazandırılmaktadır. Bu durum, bu maddeye cevap veren Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin

programdaki konulardan yeterince haberdar olmadıklarını ortaya koymaktadır. *Materyali tanıımıyorum* sorunu yüzünden %74 oranıyla diyorama gelmektedir. ÖAGM'lerin kullanımında episkop, opak projektörü, tepegöz gibi araç-gereçlerin kullanılmamasının temel nedeni okullarda bu araç-gereçlerin olmaması, bu araç-gereçlere ait materyallerin (dia, asetat gibi) yerini teknolojik gelişmelerle birlikte başka (bilgisayar, projeksiyon, power point gibi) ÖAGM'lere bırakmış olması olabilir.

Öğretimde ÖAGM kullanılması, öğretmenlerin dersleri etkili bir şekilde yürütebilmesini sağladığı gibi öğretmenlerin işinide kolaylaştıracaktır. Derslerde araç gereç kullanılması, öğrenciler açısından da konunun daha iyi anlaşılmasını ve dersin daha eğlenceli hâle gelmesini sağlayacaktır. Okullarda ÖAGM'lerin yeterince bulunmadığı durumda öğretmenlere önemli görevler düşmektedir. Öğretmenler ÖAGM'lerini, oluşturmayı ve kullanmayı bilmelidirler.

4. 1. Öneriler

Araştırmada elde edilen sonuçlara dayalı olarak aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir.

1. Sosyal Bilgiler öğretmenlerine ÖAGM ile ilgili olarak; materyal tasarımı, bilgisayar ile materyal hazırlama, kaynak kişilerden yararlanma, öğrencilere materyal hazırlatma, derslerde araç gereç kullanma ve önemi gibi konularda hizmet içi eğitim verilebilir.
2. Okullara Sosyal Bilgiler laboratuvarlarının sayısı artırılmalı ve bu laboratuvarlardan yararlanabilmeleri için gerekli hizmet içi eğitim verilebilir.
3. Hizmet öncesi eğitimde, öğretmen adaylarına verilen "Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı" dersi kapsamında öğretmen adaylarına materyal geliştirme becerisinin kazandırılmasının yanı

sıra mevcut öğretim teknolojilerini kullanma bilgi ve becerisi de kazandırılabilir.

4. İlköğretim okullarındaki tek sıkıntı öğretim araç - gereçlerinin okullarda bulunmaması değil, okullarda bulunan araç - gereçlerden gerekli şekilde istifade edilmemesidir, bu yüzden mevcut araç-gereçlerden en iyi şekilde yararlanılması sağlanabilir.

5. Okullardaki ÖAGM eksikliğini gidermek için üniversitelerdeki Eğitim Fakülteleri ile hem kurumsal hem de bireysel bazda irtibata geçerek burada öğretmen adayları tarafından yapılan ÖAGM'lerin okullara aktarılması sağlanabilir.

KAYNAKÇA

ADIGÜZEL A. (2010). "İlköğretim Okullarında Öğretim Teknolojilerinin Durumu ve Sınıf Öğretmenlerinin Bu Teknolojileri Kullanma Düzeyleri", **Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi**, S. 15, ss. 1-17.

ARSLAN H. (2000). **İlköğretim İkinci Kademesinde Okutulan Sosyal Bilgiler Dersinin Öğretim Sürecinde Kullanılan Metotlar Üzerine Bir Araştırma**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.

BÜYÜKKASAP E., SAMANCI O., DUMLUDAĞ C., SAĞLAM H.İ., TÜRK İ.C., HATUNOĞLU Y. (2002). "İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersini Okutan Öğretmenlerin Teknolojik Araç-Gereçlerle İlgili Görüşleri", **Gazi Üniversitesi Kastamonu Eğitim Dergisi**, ,10(1), ss. 125-132.

DAEHLER K.R., SHINOHARA M. (2001). "A Complete Circuit is a Complete Circle: Exploring the Potential of Case Materials and Methods to Develop Teachers' Content Knowledge and Pedagogical Content Knowledge of Science", **Research in Science Education**, 31(2), ss. 267-288.

- DEMİREL Ö., ALTUN E. (2009). **Öğretim Teknolojileri Ve Materyal Geliştirme** (3.Baskı), Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- EARGED (2006). **İlköğretim 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ile İlgili Değerlendirme Raporu**, Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- EARGED (2007). **ÖBBS 2005 İlköğretim Öğrencilerinin Başarılarının Belirlenmesi, Sosyal Bilgiler Raporu**, Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- EARGED (2009). **ÖBBS 2008 İlköğretim Öğrencilerinin Başarılarının Belirlenmesi, Sosyal Bilgiler Raporu**, Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- ERGİN A. (1998). **Öğretim Teknolojisi ve İletişim**, Ankara: Anı Yayıncılık.
- FİDAN N.K. (2008). "İlköğretimde Araç Gereç Kullanımına İlişkin Öğretmen Görüşleri", **Kuramsal Eğitimbilim**, 1(1), ss. 48-61.
- GÜLÜM K., ULUSOY K. (2009). "Sosyal Bilgiler Dersinde Tarih ve Coğrafya Konuları İşlenirken Öğretmenlerin Materyal Kullanma Durumları", **Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 10(2), ss. 85-99.
- HALİS İ. (2001). **Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme**, Konya: Mikro Yayınları.
- HEINICH R., MOLEND A M., RUSSELL J. (1993). **Instructional Media and the New Technologies of Instruction**, USA: Mac Millan Publishing Company NewYork.
- İŞMAN A (2008). **Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı** (3.Baskı), Ankara: Pegem Akademi.
- KAN Ç. (2006). "Etkili Sosyal Bilgiler Öğretimi Arayışı", **Gazi Üniversitesi Kastamonu Eğitim Dergisi**, 14 (2), ss. 537-544.

- KARASAR N. (1999). **Bilimsel Araştırma Yöntemi**, Ankara: Nobel Yay.
- MEYDAN A., AKDAĞ H. (2008). “Sosyal Bilgiler Öğretiminde Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı”, Bayram Tay ve Adem Öcal (Editör), **Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi** içinde, Ankara: Pegem Akademi.
- NALÇACI A. ERCOŞKUN M. H.(2005) “İlköğretim Sosyal Bilgiler Derslerinde Kullanılan Materyaller” **Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi**, Sayı: 11, ss:141-154
- Resmi Gazete. (2003). Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim Kurumları Yönetmeliği. Tarih: 27.08.2003, S: 25212.
- ROSHELLE J.M., PEA R.D., HOADLEY C.M., GORDIN D.N., MEANS B.M. (2000). “Changing how and what children learn in school with computer-based technology”, **Children and Computer Technology**, 10(2), p. 76–101.
- SEVER R. (2010).**Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı Tasarım Örnekleri**, Ankara: Anı Yayıncılık.
- ŞİMŞEK N. (2008). “Sosyal Bilgiler Dersinde Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) Teknolojisinin Kullanılması”, **Kastamonu Üniversitesi Kastamonu Eğitim Dergisi**, 16(1) ss. 191-198.
- TAŞKAYA M.T., BAL,T. (2010). “Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Ders Araç Gereçlerini Kullanma Durumları” **Akademik Bakış Dergisi Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi** Sayı 22, ss:1-16
- YALIN H.İ. (2010). **Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme** (22.Baskı), Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- YANPAR T. (2007). **Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı** (8.Baskı), Ankara: Anı Yayıncılık.

- YAŞAR Ş., GÜLTEKİN M.(2009). “Sosyal Bilgiler Öğretiminde Araç-Gereç Kullanımı”, Cemil Öztürk (Editör) **Sosyal Bilgiler Öğretimi** içinde, Ankara: Pegem Akademi.
- YEŞİLYURT E. (2006). **Öğretmenlerin Öğretim Araç ve Gereçlerini Kullanma Durumlarını Etkileyen Faktörler**, Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- YEŞİLTAŞ E. (2009). “Sosyal Bilgiler Öğretiminde Öğretim Materyalleri ve Teknolojileri”, Mustafa Safran (Editör) **Sosyal Bilgiler Öğretimi** içinde, Ankara: Pegem Akademi.
- YILDIRIM V. (2000). **İlköğretim Okulu Beşinci Sınıf Öğretmenlerinin Öğretim Yöntemleri Konusundaki Görüşleri**, Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.